

The Effect of Institutional Factors on Economic Growth: An Empirical Study

Bunyamin Demirgil

bdemirgil@cumhuriyet.edu.tr

Cumhuriyet University

orcid.org/0000-0002-1150-0225

Corresponding Author

Zekai Senol

zsenol@cumhuriyet.edu.tr

Cumhuriyet University

orcid.org/0000-0001-8818-0752

JEL Code: C59, E02, O43

Received: 28.11.2019

Revised: 28.11.2019

Accepted: 17.12.2019

Available Online: 21.12.2019

To cite this document

Demirgil, B., Senol, Z., (2019). The Effect of Institutional Factors on Economic Growth: An Empirical Study. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 6 (3), 180-195

Abstract

In this study, 55 countries that also includes Turkey's impact on the institutional structure of economic growth for the sample was examined by the panel data analysis using annual data for the period 2002-2017. In this study, the economic growth variable is the independent variable which is taken as representative of dependent variable and institutional factors, the rule of law, corruption control, political stability, civil rights, political rights, human development index and education index. According to the analysis results of the study, there is a statistically significant and positive relationship between the rule of law, education, corruption control, political stability, civil rights and human development index and economic growth, while there is a statistically significant relationship between economic freedom and political rights and economic growth among independent variables relationship was not found. The fact that six of the eight independent variables used in the study have a statistically significant and positive relationship between economic growth shows that the institutional structure positively affects economic growth.

Keywords: institutional factors, economic growth, panel data analysis

Kurumsal Faktörlerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin de yer aldığı 55 ülke örneklemini için kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 2002-2017 dönemi yıllık verileri kullanılarak panel veri analizi ile incelenmiştir. Çalışmada ekonomik büyüme değişkeni bağımlı değişken ve kurumsal faktörleri temsilen ekonomik özgürlük, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü, politik istikrar, sivil haklar, politik haklar, insani gelişim endeksi ve eğitim endeksi bağımsız değişkenlerdir. Çalışmanın analiz sonucuna göre bağımsız değişkenlerden hukukun üstünlüğü, eğitim, yolsuzluk kontrolü, politik istikrar, sivil haklar ve insani gelişim endeksi ile ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmakta iken bağımsız değişkenlerden ekonomik özgürlük ve politik haklar ile ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmada kullanılan sekiz bağımsız değişkenden altısının ekonomik büyüme ile arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişkisinin bulunması kurumsal yapının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: kurumsal faktörler, ekonomik büyüme, panel veri analizi

1. Giriş

Dünya üzerinde farklı büyüklükte ekonomiler olmakla birlikte tüm ekonomilerin öncelikli amacı sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Tarihsel sürece bakıldığında ülkelerin bazıları çok hızlı büyürken diğerleri ise yavaş büyümüştür. Bu durum ekonomi biliminin ekonomik büyüme konusuna odaklanmasına neden olmuştur. (Artan ve Hayaloğlu, 2013:32).

Ülkelerin büyüme oranları, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve sahip oldukları kaynaklardaki çeşitlilik nedeniyle farklılık göstermektedir. Büyüme teorilerinin konusunu oluşturan ve bir ülkenin uzun dönem ekonomik büyümesini belirleyen faktörler; makroekonomik istikrar, beşeri ve fiziki sermaye, nüfus artışı, teknolojik gelişme, doğal kaynaklar, coğrafya, iklim, kurumlar, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ekonomik, demografik ve kurumsal faktörlerden oluşmaktadır. Bu faktörler sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesine gerek tek başına gerekse birbirleri ile karşılıklı etkileşimde bulunarak katkı sağlamaktadır (Alper, 2019:203).

Benzer ekonomik, toplumsal, siyasi yapıya sahip ülkelerin uygulayacağı politikaların neticesinde ekonomik büyüme üzerinde sağlayacağı başarı birbirinden farklı olabilmektedir. Bu farklılığın en önemli nedeni toplum içindeki bireylerin davranış ve eylemlerini etkileyen ülkelerde bulunan kurumlar ve kurumsal yapıdır. Bu çerçevede ekonomik büyümenin açıklanmasında ekonomik faktörlerle birlikte kurumlar ve kurumsal yapı gibi ekonomik olmayan faktörler ön plana çıkmaktadır (Bakırtaş, 2016:68).

Kurumlar, bir toplumda oynanan oyunun kuralları şeklinde tanımlanmaktadır. Kurumlar, varlığı nesnel bir unsura dayanmayan fakat bir toplumda yaşayan herkes tarafından bilinen soyut normları ve kısıtları ifade etmektedir (North, 2010:9). Diğer bir tanımda ise kurum kavramı bir arada yaşama sürecinde bulunan kişilerin davranışlarını, eylemlerini, alışkanlıklarını, geleneklerini ve değerlerini temsil eden formel ve informel kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2006:8).

Bir ekonomide kurumlar ve kurumsal yapı hem üretkenlik artışına hem de azalışına neden olabilecek unsurları içermektedir. Gelişmiş ekonomilerde kurumlar organizasyonları üretken faaliyetler için teşvik etmektedir. Az gelişmiş ekonomilerde ise kurumlar kurumsal kalitesizliğin bir sonucu olarak ağırlıklı olarak üretim faaliyetleri yerine yeniden dağıtım faaliyetlerini geliştiren, rekabetçi koşullar yerine tekeller oluşturan, fırsatları geliştirmek yerine onları kısıtlayan bir yapı sergilemektedir (Gökalep ve Baldemir, 2006:214).

Kurumlar ve kurumsal yapının ekonomik performans üzerindeki etkileri şu şekilde ifade edilebilir; kurumlar bireylerin etkileşiminde istikrarlı yapılar oluşturarak belirsizliği azaltmaktır. Bununla birlikte etkin kurum ve kurumsal yapı bir yandan bireysel etkileşimi yönlendirirken diğer yandan ekonomik

performansı etkilemektedir. Etkin kurumsal yapı işlemlerin daha güvenli gerçekleşmesi sağlanmakta ve ekonomide tüketim, üretim ve yatırım gibi kararları etkileyerek ekonomik gelişmeye yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda etkin kurumlar bireylere ve girişimcilere beşeri ve fiziksel sermaye yatırımı yapmaları için gerekli olan motivasyonu sağlamaktadır (Artan ve Hayaloğlu, 2014:351).

Bu çalışmanın amacı kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda çalışmada 55 ülkeye ait 2002-2017 dönemi yıllık verileri kullanılarak ekonomik büyüme ile kurumsal yapı göstergelerinden ekonomik özgürlük, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü, politik istikrar, sivil haklar, politik haklar, insani gelişim endeksi ve eğitim endeksi arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir.

2. Literatür İncelemesi

Kurumsal faktörlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda kurumsal yapının göstergesi olarak kullanılan çeşitli değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenler demokrasi, hukukun üstünlüğü, insani gelişmişlik, yolsuzlukla mücadele, mülkiyet hakları, politik istikrar, politik haklar, politik özgürlükler ve ekonomik özgürlükler şeklinde sıralanabilir. Aşağıda kurumsal yapı ekonomik büyüme ile ilgili literatürde ampirik olarak yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Acemoğlu vd. (2003), ülkelerin makroekonomik yapıları ile kurumsal yapıları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında ülkelerin makroekonomik dalgalanmaların nedenini sahip oldukları zayıf kurumsal yapı olarak açıklamışlardır. Kurumsal yapının zayıflığını mülkiyet haklarının korunması konusundaki eksiklikler, yolsuzluklar ve yüksek derecedeki siyasi istikrarsızlıklar olarak açıklamışlardır. Acemoğlu (2008), çalışmasında ülkelerarası gelir farklılıklarını açıklamada, kişi başına düşen gelir ile mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Bu bağlamda mülkiyet haklarının daha güvenli olduğu ülkelerin daha yüksek gelire sahip olduğunu ifade etmektedir. Yapraklı (2008), çalışmasında kurumsal yapı ile ekonomik büyüme ilişkisini 36 ülke için 2002-2005 dönemi verileri kullanılarak panel veri analizi ile test etmiştir. Test sonucunda kurumsal faktörlerden ifade özgürlüğü, şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği buna karşılık yönetim etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği bulgusuna ulaşmıştır.

Kurumsal faktörlerden demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini ortaya koymaya yönelik öncü çalışmalardan biri olarak değerlendirilen Barro (1994), çalışmasında demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini 100 ülkenin 1960-1990 dönemi kapsamında incelemiştir. Demokrasinin büyüme üzerindeki olumlu

etkisi hukukun üstünlüğü, serbest piyasalar, küçük kamu harcamaları ve yüksek beşeri sermaye ile sağlanabileceği sonucuna ulaşmıştır. Rodrik (1999), çalışmasında üst ve orta gelirli ülkelerden oluşan 97 ülkenin 1960-1989 dönemi için kurumsal faktörlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma sonucuna göre demokratik kurumların varlığı ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilemektedir. Keyifli (2019), 19 Latin Amerika ülkesi için 2000-2016 dönemlerini kapsayan çalışmasında statik ve dinamik panel veri analizi ile kurumsal yapı göstergesi olan demokratik kalitenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Regresyon sonuçlarına göre Latin Amerika ülkelerinde demokratik kalite gelir eşitsizliği üzerinde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kurumsal yapıyı temsilen hukukun üstünlüğü değişkeni ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki açıklamaya yönelik olarak; Keefer ve Knack (1997), 97 ülkenin 1960-1989 dönemlerini kapsayan çalışmalarında, ekonomik büyüme ve kurumsal yapı ilişkisini panel regresyon analizi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda kurumsal faktörler içerisinde yer alan hukukun üstünlüğü değişkeni ile kişi başına düşen GSYİH arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. Barro (1996), 100 ülkenin 1960-1990 dönemlerini içeren çalışmasında kurumsal yapı ekonomik büyüme ilişkisini panel regresyon analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda kurumsal yapıyı temsilen kullanılan hukukun üstünlüğü endeksi ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur.

Kurumsal faktörlerden insani gelişim endeksi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan, Balcı ve Özcan (2019), İİT (İslam İşbirliği Teşkilatı) üye ülkelerine ilişkin 2005-2017 yılları arasında panel veriler kullanılarak insani gelişim endeksi ve ekonomik büyüme ilişkisini Pedroni eş bütünleşme ve Granger nedensellik testleri ile analiz etmişlerdir. Pedroni eş bütünleşme testi sonucuna göre değişkenler arasında uzun dönemde anlamlı bir eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca Granger nedensellik testi sonucuna göre her iki değişken birbirini pozitif yönde etkilemektedir. Erdem ve Çelik (2019), çalışmalarında 33 Afrika ülkesinin 1995-2014 dönemi için insani gelişimi ve ekonomik büyüme ilişkisini panel ARDL testi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre uzun dönemde insani gelişim ve ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki bulunmuştur.

Kurumsal faktörlerden politik ve ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisini ortaya koymaya yönelik çalışmalardan; Carlsson ve Lundström (2001), ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisi 74 ülkenin 1975-1995 dönemi için inceledikleri çalışmalarının sonucunda ekonomik özgürlüğün bileşenlerinden bazılarının büyümeyi pozitif etkilediği bazılarının ise negatif etkilediği görülmüştür. Scully (2002), çalışmasında ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümede oynadığı rolü toplamda 86 ülkenin 1975-1990 dönemine ait verileri kullanarak araştırmaktadır. Araştırmanın sonucu ekonomik özgürlük

ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dawson (2003), çalışmasında verilerine ulaşabildiği ülkelerin 1970-2000 dönemi için ekonomik ve politik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ekonomik ve politik özgürlüklerin ekonomik büyümedeki artışın en önemli nedeni olduğunu tespit etmiştir. Ulubaşoğlu ve Doucouliagos (2004), çalışmalarında 119 ülkenin 1970-1999 dönemi için ekonomik ve politik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre hem politik hem de ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki toplam etkisinin (doğrudan ve dolaylı) pozitif olduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır. De Vanssay ve Spindler (1994), çalışmalarında ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 100 ülkenin 1985 -1998 dönemi verileri kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişkinin olmadığı yönünde sonucuna ulaşmışlardır. İslam(1996), çalışmasında 98 düşük, orta ve yüksek gelirli ülke için ekonomik özgürlüğün kişi başına gelir ve ekonomik büyüme oranı ile doğrudan bir ilişkiye sahip olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Kurumsal faktörlerden politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında yapılmış olan çalışmalardan; Alesina vd. (1996), çalışmalarında politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisini 113 ülkenin 1950-1982 dönemi için OLS yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda politik istikrarsızlığın ekonomik büyümeyi negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Şanlısoy ve Kök (2010), çalışmalarında politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye için 1987-2006 dönemi kapsamında Engle-Granger eşbütünleşme testi yardımıyla incelemişlerdir. Test sonucuna göre politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Parlakyıldız (2015), çalışmasında Latin Amerika ülkeleri için 1999-2013 yılları arasındaki 15 yıllık dönemde politik istikrarsızlık seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel veri analiz tekniği ile incelemiştir. Çalışmada ulaşılan sonuca göre politik istikrarsızlık seviyesi ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileye sahiptir.

Kurumsal faktörlerden yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini konu alan çalışmalardan; Mauro (1995), çalışmasında yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye'nin de yer aldığı 67 ülkeye ait 1980-1983 dönemi verilerini kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda yolsuzluğun yatırımları azaltmak suretiyle ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Mo (2001), çalışmasında yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini seçilmiş 54 ülkeye ait 1960-1985 dönemleri arası verileri ve EKK yöntemi ile test etmiştir. Test sonucuna göre yolsuzluk oranındaki %1'lik bir artış büyüme oranını %0,72 oranında azaltmaktadır. Akçay (2002), çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan 54 ülkenin 1960-1995 dönemi için yolsuzluk ekonomik büyüme ilişkisini EKK yöntemi ile incelemiştir. Çalışma sonunda yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki izlenmiştir. Erkal vd. (2014), çalışmalarında 1995-2012 dönemi için OECD ve AB ülkelerinde

yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini panel ARDL testi ile incelemişlerdir. Test sonucuna göre değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmuş ve uzun dönemde değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Sofuoğlu vd. (2017), çalışmalarında yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini yeni sanayileşmiş ülkelerin 2001-2014 dönemi için panel veri analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiş ve yolsuzluk düzeyindeki azalışın ekonomik büyümeyi artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kurumsal yapı ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan Hwang ve Akdede (2011), kurumsal yapı kalitesinin kamu sektörünün verimliliğini etkileyip etkilemediğini inceledikleri çalışmalarında iyi bir kurumsal yapının kamu sektörünün verimliliği ile pozitif ilişkide olduğunu sonucuna ulaşımlardır. Karakurt (2016), çalışmasında küresel krizin etkilerini azaltmada mali yönetim olarak ifade edilen mali kuralların önemini BRICS ülkeleri kapsamında incelemiştir. Çalışmasında zayıf mali kurumsal yapının küresel piyasalardaki istikrarsızlıkla birleştiğinde ülke ekonomilerinde ciddi bir çöküş ve bir dizi sistematik sorunların ortaya çıkacağını vurgulamaktadır. Buna karşın sağlam mali kurumsal yapının açık eğilimi kontrol etmeye, genel bütçe dışında finanse edilen harcamalara ilişkin finansman sorununu çözmeye ve mali sürdürülebilirliğe katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

Kurumsal yapı ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılmasına yönelik çalışmalara bakıldığında genelde kurumsal faktörlerin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki meydana getirdiği sonucuna ulaşılmışna rağmen tersi yönde sonuçların olduğu çalışmalarda bulunmaktadır. Bu kapsamda çalışma sonuçları literatürde yapılan çalışmalardan; Keefer ve Knack (1997), Barro (1996), Balcı ve Özcan (2019), Islam(1996), Mauro (1995), Mo (2001), Akçay (2002), Sofuoğlu vd. (2017) çalışmalarıyla benzerlik gösterirken Erdem ve Çelik (2019), De Vanssay ve Spindler (1994), Alesina vd. (1996), Şanlısoy ve Kök (2010) çalışmalarıyla farklılık göstermektedir.

3. Veri Seti, Yöntem ve Ampirik Bulgular

Bu çalışmada ekonomik büyümenin kurumsal belirleyicileri 55¹ ülke örneklemini ve 2002-2017 döneminde araştırılmıştır. Örneklem dönemi ve ülkelerin tespitinde verilerin elde edilebilirliği temel belirleyici olmuştur. Ekonomik büyümeyi temsilen kişi başına düşen GSYH (ABD Doları-\$) kullanılırken kurumları temsilen ekonomik özgürlük, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü, politik istikrar ve şiddet ve terörizm yokluğu, sivil haklar, politik

---

¹ Bu ülkeler, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Bangladeş, Belçika, Brezilya, Kanada, Çin, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Pakistan, Filipinler, Portekiz, Rusya Federasyonu, Singapur, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayland, Tunus, Türkiye, İngiltere, A.B.D., Uruguay, Bulgaristan, Şili, Macaristan, İsrail, Nijerya, Paraguay, Polonya, Romanya, Sudi Arabistan, Ukrayna, Çekya, Estonya, Slovakya, Ürdün, Kuveyt ve Litvanya'dan oluşmaktadır.

haklar, insani gelişim endeksi ve eğitim endeksi kullanılmıştır Çalışmada kullanılan değişkenler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Değişkenler	Açıklamalar	Kaynak
Büyüme (LnGSYH)	Kişi Başına Düşen GSYH (\$)	Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri
Ekonomik Özgürlük	Ekonomik Özgürlük Endeksi	The Heritage Foundation
Hukuk	-2,5 ile 2,5 arasındaki sıralamadır. Yüksek not, hukukun üstünlüğünü göstermektedir.	
Yolsuzluk Kontrolü	-2,5 ile 2,5 arasındaki sıralamadır. Yüksek not, yolsuzlukla mücadelenin yüksekliğini göstermektedir.	Dünya Bankası, Yönetim Göstergeleri
Politik İstikrar	-2,5 ile 2,5 arasındaki sıralamadır. Yüksek not, politik istikrarı göstermektedir.	
Sivil Hakları	Notlar 1-7 arasında sıralanmaktadır. Düşük not özgürlüğü, yüksek not kısıtlılığı ifade etmektedir.	Freedom House
Politik Haklar	Notlar 1-7 arasında sıralanmaktadır. Düşük not özgürlüğü, yüksek not kısıtlılığı ifade etmektedir.	
İnsani Gelişim	Eğitim, sağlıklı yaşam ve ekonomik koşullar esas alınarak hesaplanan endekstir.	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
Eğitim	Ülkelerin eğitim seviyelerini gösteren endekstir.	

Not: İnsan hakları ve politik haklar sıralaması tersine çevrilmiş, yüksek notun özgürlüğü, düşük notun kısıtlılığı göstermesi sağlanmış, böylece parametre katsayıları ile beklenen etki arasındaki uyum sağlanmıştır.

Çalışmada verileri kullanılan ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri (GSYH) ortalama olarak 22.336 \$ olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2). Buna göre örneklem ülkelerinin orta düzey üstü ortalama gelire sahip ülkelerden oluştuğu söylenebilir. Düşük düzey gelir grubuna ait ülkelerin bazı verilerine ulaşılamaması böyle bir örneklemin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü ve politik istikrar değişkenlerinin pozitif değerler alması, insani gelişim ve eğitim endeksleri ortalamalarının da en küçük

değerden ziyade en büyük değere daha yakın olmaları örneklem ülkelerindeki kurumsal kalitenin dünya ortalamalarından daha iyi olduğunu göstermektedir.

Ekonomik özgürlük açısından örneklem ülkeleri 65,9 ortalama ile kısmen özgür ülkeler kategorisindedir. -2.5 ile +2.5 arasında sınırları olan hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü ve politik istikrar değişkenleri sırasıyla 0.62, 0.58 ve 0.14 ortalamalara sahiptir. Hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele bakımından örneklem ülkelerinin kısmen iyi sayılabilecek özellikler sergilediği, buna karşın politik istikrar açısından örneklem ülkelerinin orta düzeyde bir nitelik sergiledikleri görülmektedir. Özellikle örneklemdeki bazı ülkelerin politik istikrar bakımından en alt sınır (-2.50) değeri taşımları örneklem ortalamasını düşürmüştür. Sivil haklar (5.61), politik haklar (5.70), insani gelişim (0.79) ve eğitim (0.74) kriterleri açısından örneklem ülkeleri en küçük değerlerden ziyade en büyük değerlere daha yakın özellikler göstermektedirler.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	En Küçük	En Büyük
GSYH	880	22.336	20.387	413	103.059
Ekonomik Özgürlük	880	65.9042	9.27079	43.8	89.4
Hukuk	880	0.6265722	0.9494712	- 1.4272	2.1003
Yolsuzluk Kontrolü	880	0.5841857	1.078917	- 1.4965	2.47
Politik İstikrar	880	0.1444177	0.9530522	- 2.81	1.7552
Sivil Haklar	880	5.615909	1.612726	1	7
Politik Haklar	880	5.702273	1.810724	1	7
İnsani Gelişim	880	0.7970511	0.1121227	0.443	0.953
Eğitim	880	0.7418614	0.139793	0.28	0.941

Kurumsal faktörler kendi aralarında da yüksek derecede anlamlı korelasyon katsayılarına sahiptirler. Buna bağlı olarak kaliteli kurumların birbirlerinden etkilendiklerini ve birlikte toplam kurumsal kalitenin arttığı veya azaldığı söylenebilir. Özellikle bazı bağımsız değişkenler arasında görülen yüksek ve anlamlı korelasyon katsayılarından dolayı iki model oluşturulmuştur.

Tablo 3: Değişkenler Arası Korelasyonlar

	LnGSYH	Ekon. Özgür.	Hukuk	Yolsuzluk Kont.	Politik İstikrar	Sivil Haklar	Politik Haklar	İnsani Gelişim	Eğitim
LnGSYH	1								
Ekon. Özgür.	0.63***	1							
Hukuk	0.81***	0.82***	1						
Yolsuzluk Kont.	0.81***	0.82***	0.96***	1					
Politik İstikrar	0.63***	0.69***	0.81***	0.79***	1				
Sivil Haklar	0.51***	0.53***	0.69***	0.66***	0.67***	1			
Politik Haklar	0.45***	0.46***	0.60***	0.58***	0.56***	0.93***	1		
İnsani Gelişim	0.78***	0.68***	0.84***	0.81***	0.78***	0.63***	0.54***	1	
Eğitim	0.68***	0.62***	0.77***	0.73***	0.74***	0.69***	0.59***	0.93***	1

*** İşareti %1 düzeyinde önemliliği göstermektedir.

Model I: Ekonomik Büyüme_{it} = β_0 + β_1 Ekonomik Özgürlük_{it} + β_2 Hukuk_{it} + β_3 Politik Haklar_{it} + β_4 Eğitim_{it}

Model II: Ekonomik Büyüme_{it} = β_0 + β_1 Yolsuzlukla Mücadele_{it} + β_2 Politik İstikrar_{it} + β_3 Sivil Haklar_{it} + β_4 İnsani Gelişim_{it}

Panel veri zaman ve birimlerden meydana gelmektedir. Birimler arasındaki korelasyonlar panel veriye uygulanacak birim kök testlerini belirlemektedir. Çalışmada kullanılan değişkenler için birimler arası korelasyon testleri Tablo 4'de yer almaktadır.

Panel veri çalışmalarında birimler arası korelasyon bulunduğu durumlarda birimler arası korelasyonları dikkate alan II. nesil birim kök testleri kullanılmaktadır. Tablo 5'de Pesaran (2007) CADF II. nesil birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Birimler Arası Korelasyon Testleri

Değişkenler	Breusch-Pagan LM	Pesaran scaled LM	Bias-corrected scaled LM	Pesaran CD
LnGSYH	17361.10***	291.3169***	289.4835***	129.4678***
Ekon. Özgür.	5305.549***	70.10477***	68.27143***	14.49398***
Hukuk	5132.654***	66.93225***	65.09891***	11.21819***
Yolsuzluk Kont.	5203.285***	68.22828***	66.39495***	0.383861
Politik İstikrar	4304.500***	51.73613***	49.90280***	15.09059***
İnsani Gelişim	21125.88***	360.3982***	358.5649***	144.7001***
Eğitim	17099.00***	286.5074***	284.6741***	126.5160***

Not: *** sembolü %1 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Tablo 5’de yer alan Pesaran (2007) CADF II. nesil birim kök testi sonuçlarına göre değişkenlerin düzeyde durağan oldukları görülmektedir. Tablo 6’da model belirleme ve varsayım testleri yer almaktadır.

Tablo 5: Pesaran CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	İstatistik	Kritik Değerler
LnGSYH	-2.091***	
Ekon. Özgür.	-2.089***	%1; -2.200
Hukuk	-2.152***	
Yolsuzluk Kont.	-2.44***	%5; -2.080
Politik İstikrar	-2.105***	
İnsani Gelişim	-2.064***	%10; -2.010
Eğitim	-2.091***	

*** sembolü %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Model belirleme süreciyle ilgili olarak, olabilirlik oranı (LR) testinde klasik model reddedilmiş, Hausman testinde ise rassal etki modeli reddedilmiş, sabit etki modelinin geçerliliği ortaya çıkmıştır. Değişen varyans için Wald testi,

otokorelasyon için Baltagi_Wu ve modeldeki yatay kesit bağımlılığı için Pesaran CD testi yapılmıştır. Yapılan bu testlerin sonucuna bağlı olarak sabit etkiler modeline göre Driscoll-Kraay (1998) standart hatalarından elde edilen tahminci yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 6: Model Belirleme ve Varsayım Testleri

Testler	Model I	Model II
LR Testi		
Birim Etki	1256.354***	1035.177***
Zaman Etki	68.888***	80.377***
Birim ve Zaman Etki	1774.520***	1491.294***
Hausman Testi	27.27***	116.45***
Wald Testi	11807.57***	6978.06***
Baltagi-Wu Testi	0.5511193	0.57190312
Pesaran CD Testi	55.947***	58.252***

Tablo 7'de ekonomik büyümenin kurumsal belirleyicilerinin tespitine ilişkin olarak oluşturulan iki modele ait panel regresyon analizi testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7'de kurumsal faktör ekonomik büyüme ilişkisini açıklamaya yönelik oluşturulan iki modelden ilkinin regresyon analizi sonucuna göre hukukun üstünlüğü ve eğitim değişkenleri ile ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. İkinci modelin regresyon analizi sonucuna göre yolsuzlukla mücadele, sivil haklar, insani gelişim ve politik istikrar değişkenleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Söz konusu değişkenlerden meydana gelecek artış ekonomik büyümeyi artırıcı etki meydana getirmektedir.

Bu sonuçlara göre hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele, sivil haklar, politik istikrar, eğitim ve insani gelişim bakımından kaliteli kurumlara sahip ülkelerin ekonomik performanslarının daha yüksek olduğu, kaliteli kurumların olduğu ülkelerde girişimci ruhun teşvik edildiği, kurumsal kalitenin yenileşme, teknolojik değişim, ürün geliştirme gibi özellikler ile katma değer yaratarak ekonomik büyümeye katkı sağladıkları söylenebilir.

Tablo 7: Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Std. Hatalar	İstatistik	Olasılık
MODEL I				
Sabit	4.23969	0.6503765	6.52	0.000
Ekonomik Özgürlük	-0.0057742	0.0048003	-1.20	0.248
Hukuk	0.5458577	0.0841518	6.49	0.000
Politik Haklar	0.0348489	0.0517035	0.67	0.511
Eğitim	7.035369	1.120561	6.28	0.000
R ² = 0.52	Olasılık>F=0.000	Grup = 55	Gözlem = 880	
MODEL II				
Sabit	1.230677	1.467298	-0.84	0.415
Yolsuzlukla Mücadele	0.1870364	0.0462805	4.04	0.001
Sivil Haklar	0.1225518	0.0412732	2.97	0.010
İnsani Gelişim	12.34935	1.683722	7.33	0.000
Politik İstikrar	0.1078779	0.0321278	3.36	0.004
R ² = 0.69	Olasılık>F = 0.0000	Grup = 55	Gözlem = 880	

4. Sonuç

Ekonomik büyümeyi sadece emek, sermaye, doğal kaynak ve teknoloji gibi faktörler etkilememekte aynı zamanda mülkiyet hakları, demokrasi, yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü, politik haklar, sivil haklar, politik özgürlükler ve ekonomik özgürlükler gibi kurumsal faktörlerde etkilemektedir. Söz konusu kurumsal faktörlerde meydana gelecek olumlu gelişmeler öncelikle belirsizliğin azalmasına ve güven ortamının oluşmasına zemin hazırlayarak yatırımlar yoluyla ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyecektir.

Ekonomik büyüme üzerinde kurumsal faktörlerin etkili olup olmadığının incelendiği bu çalışmada Türkiye'nin de yer aldığı 55 ülkeye ait 2002-2017 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada ekonomik büyümeyi temsilen kullanılan kişi başına düşen gelir bağımlı değişken iken kurumsal faktörleri temsilen kullanılan ekonomik özgürlük, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü, politik

istikrar, sivil haklar, politik haklar, insani gelişim endeksi ve eğitim endeksi bağımsız değişkenlerdir.

Çalışmada analiz için iki farklı model oluşturulmuştur. Birinci modelde kişi başına gelir bağımlı değişken ekonomik özgürlük, hukukun üstünlüğü, politik haklar ve eğitim değişkenleri bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Birinci modelin panel regresyon analizine göre hukukun üstünlüğü ve eğitim değişkenleri ile kişi başına gelir arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki bulunmakta iken ekonomik özgürlük ve politik haklar değişkenleri ile kişi başına gelir arasında istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır. Çalışmada kullanılan ikinci modelin bağımlı değişkeni kişi başına gelir bağımsız değişkenleri ise yolsuzlukla mücadele, sivil haklar, insani gelişim ve politik istikrar değişkenleridir. İkinci modelde kişi başına gelir ile tüm değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde kurumsal yapı ile ekonomik büyüme arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Kurumsal yapıyı temsilen kullanılan sekiz kurumsal faktör değişkeninden altısı ile kişi başına gelir arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu bağlamda politika yapıcılar bir taraftan sivil haklar, insani gelişim ve eğitim olanaklarının iyileştirilmesine yönelik politikalar diğer taraftan politik istikrarın, hukukun üstünlüğünün ve yolsuzluğun engellenmesine yönelik politikalar geliştirmelidir. Bu politikaların uygulanması kurumsal kaliteyi artırarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler meydana getirecektir.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., Johnson, S., Robinson, J. ve Thaicharoen, Y. (2003). *Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms: Volatility, Crises and Growth*. National Bureau of Economic Research. Working Paper 9124.
- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. (2008). *The Role of Institutions in Growth and Development*. World Bank Working Paper No.10.
- Akçay, S. (2002). *Corruption and Economic Growth: A Cross-National Study*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 57 (1), 1-13.
- Aktan, C.C. ve Vural, T. (2006). Kurallar ve Kurumların Sosyolojik Temelleri Üzerine Bir İnceleme: Terminoloji ve Tipoloji. *Kurallar, Kurumlar ve Düzen: Kurallar ve Kurumların Sosyolojik Temelleri* (ss.1-15). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, Kurumsal Araştırmalar Serisi No:1.
- Alesina, A., Özler, Ş., Roubini, N. ve Swagel, P. (1996). *Political Instability and Economic Growth*. *Journal of Economic Growth*. 1(2). 189-211.
- Alper, F. Ö. (2019). *Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri: Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye Örneği*. *Fiscoeconomia*, 3(1). 202-227.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2013). *Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü: Panel Veri Analizi*. Eskişehir Üniversitesi Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 8(3). 31-54.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2014). *Kurumsal Yapı Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. *Sosyo Ekonomi*. (2). 347-366.
- Balcı, E. ve Özcan, S. (2019). *İnsani Gelişmişlik ve Büyüme Arasındaki İlişki: OIC Ülkeleri Üzerinde Bir Analiz*. *Sakarya İktisat Dergisi*. 8(3). 222-235.
- Bakırtaş, D. (2016). *Kurumlar, Vergi Kültürü ve Ekonomik Büyüme*. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi. 9(1). 67-87.
- Barro, R. (1994). *Democracy and Growth*. NBER Working Paper. No.4909.
- Barro, R. J. (1996). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*. NBER Working Paper. No.5698.
- Driscoll, J.C. and Kray, A. C. (1998). *Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data*. *The Review of Economics and Statistics*. 80(4). 549-560.

Carlsson, F. ve Lundström, S. (2001). *Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects*. *Public Choice*. 112. 335-344.

De Vanssay, X., ve Spindler, Z. A. (1994). *Freedom and Growth: Do Constitutions Matter?*. *Public Choice*, 78(3-4), 359-372.

Dawson, John W. (2003). *Causality in the Freedom-Growth Relationship*. *European Journal of Political Economy*. 19, 479-495.

Erdem, E. ve Çelik, B. (2019). *İnsani Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bazı Afrika Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama*. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(17). 13-36.

Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2014). *Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme İlişkisi: OECD ve AB Ülkeleri Üzerine Panel Sınır Testi Analizi*. *Sayıştay Dergisi*. 25(92). 143-162.

Gökalp, F. ve Baldemir, E. (2006). *Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*. *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(1). 212-226.

Hwang J. ve Akdede, H. S. (2011). *The Influence of Governance on Public Sector Efficiency: A Cross-Country Analysis*. *The Social Science Journal*. 48(4). 735-738.

Islam, S., 1996. *Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth*. *Applied Economics Letters*. Vol. 3(9). 595-597.

Karakurt, B. (2016). *Küresel Krizin Etkilerini Azaltmada Mali Yönetişimin Rolü: BRICS Ülkeleri Örneği*. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12(2). 185-212.

Keefer. P. ve Knack. S. (1997). *Why Don't Poor Countries Catch up? A Cross-National Test of an Institutional Explanation*. *Economic Inquiry*, (35), 590-602.

Keyifli, N. (2019). *Yönetim Kalitesi ve Gelir Eşitsizliği: Seçilmiş Latin Amerika Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma*. *Vergi Sorunları Dergisi*. 375.

Mauro, Paolo, (1995). *Corruption And Growth*, *Quarterly Journal Of Economics*. 110(3). 681-712.

Mo, Pak Hung, (2001). *Corruption and Economic Growth*. *Journal of Comparative Economics*, 29. 66-79.

North, Douglas (2010). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Parlakyıldız, F. M. (2015). *Makro Ekonomik Ve Politik İstikrarsızlığın Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: Latin Amerika Örneği*. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 19(2): 1-11.

Pesaran, M. H. (2007). *A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence*. *Journal of Applied Econometrics*. 22, 265-312.

Rodrik, D. (1999). *Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict, and Growth Collapses*. *Journal of Economic Growth*, 4(4), 385-412.

Scully, G.W. (2002). *Economic Freedom, Government Policy and the Trade-Off between Equity and Economic Growth*. *Public Choice*. 113. 77-96.

Sofuoğlu, E., Kızılkaya, O. ve Ay, A. (2017). *Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Yeni Sanayileşmiş Ülkeler için Panel Veri Analizi*. *International Conference On Eurasian Economies*, 10-12 Temmuz 2017 İstanbul/ Turkey. 476-483.

Şanlısoy, S. ve Kök, R. (2010). *Politik istikrarsızlık-Ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1987- 2006)*. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 25(1). 101-125.

Ulubaşoğlu, M. A. ve Doucouliagos, C. (2004). *Institutions and Economic Growth: A Systems Approach*. *Econometric Society 2004, Australasian Meetings Paper No:63*. 1-33.

Yapraklı, S. (2008). *Kurumsal Yapının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Üst Orta Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. *Ege Akademik Bakış*. 8(1), 301-317.